به نام خداوند بخشنده مهربان

درس نامه مطالعات اجتماعی پایه هفتم از درس ۱۳ تا ۲۴

صغری خوب نژاد

آموزشگاه شاهد مائده

شهرستان امیدیه

سال تحصیلی ۹۹– ۱۴۰۰

درس ۱۳ جمعیت ایران

اکنون کشور عزیز ما ایران بیش از ۸۰ میلیون نفر جمعیت دارد.

جمعیت چگونه افزایش می یابد؟

اگر تعداد افرادی که متولد می شوند بیشتر از افرادی که از دنیا می روند باشد جمعیت افزایش می یابد.

اگر تعداد افرادی که متولد می شوند کمتر از افرادی که از دنیا می روند باشد،جمعیت کاهش می یابد.

محاسبه ی رشد جمعیت کشو رها نشان می دهد در بعضی از کشو رها رشد جمعیت زیاد است، اما در بعضی از کشو رها رشد جمعیت کاهش یافته است .

برخی کشورها که تشکیل خانواده در آنها کمتر صورت می گیرد یا تعدادزاد و ولد ها کمتر از مرگ و میر ها شده است، دارای رشد منفی در جمعیت خود هستندوقتی رشد جمعیت منفی می شود کشور ها با مشکلات مهمی روبه رو می شوند. در این کشورها با کم شدن زاد و ولد، جمعیت جوان کاهش و تعداد سالمندان افزایش می یابد و جامعه از نیروی جوان که می تواند کار کند و با فعّالیت های اقتصادی و آموختن علم به پیشرفت کشور کمک کند، محروم می شود.

جمهوری اسلامی ایران در بین کشو رهای همسایه ی خود، کشوری پرجمعیت است،با این حال، به خاطر وسعت زیاد و منابع و ثروت های طبیعی فراوان، با برنامه ریزی مناسب امکان افزایش جمعیت کشور تا دو برابر، برای ساختن ایرانی آبادتر و قوی تر وجود دارد.

در کشور ما مرکز آمار ایرانمسئولیت سرشماری جمعیت را به عهده دارد. این مرکز، اطلاعات مختلف مربوط به جمعیت را هر ۵ سال یک بار جمع آوری و در کتاب ها یا نشریات الکترونیکی منتشر می کند ما می توانیم علاوه بر استفاده از کتا بها و نشریات این مرکز، با وارد شدن به پایگاه اینترنتی آن، اطلاعات مورد نظرمان را دربارهٔ جمعیت به دست بیاوریم .

تراکم جمعیت

در بعضی مکا ن ها جمعیت کمتر و در برخی جاها جمعیت بیشتری زندگی می کنند.

به نسبت افرادی که در یک جا زندگی می کنند به مساحت آنجا، تراکم جمعیت آن مکان می گویند.

برای محاسبه ی تراکم جمعیت یک منطقه، تعداد جمعیت آن منطقه را بر مساحت آن تقسیم می کنند.

$$\text{تراکم جمعیت} = \frac{\text{جمعیت}}{}$$

مساحت

تراکم جمعیت کشور ما در سال ۱۳۹۵ حدود ۴۹ نفر در کیلومتر مربع بوده است. جمعیت بطور یکسان در نواحی مختلف ایران پراکنده نشده است . در برخی مناطق ایران جمعیت زیادی متراکم شده اند اما بعضی از مناطق نیز خالی از جمعیت یا کم جمعیت است .

چه عواملی بر پراکندگی جمعیت تأثیر می گذارد؟

تراکم پایین یا کم

در بخشی از نواحی داخلی ایران به دلیل کمبود بارندگی، آب و هوای گرم وخشک و خا ک های نامساعد و شور، جمعیت کمی زندگی می کنند.علی رغم شرایط دشوار، امّا مردم این بخش های ایران، همواره با سخت کوشی، پشتکار و خلاقیت، سهم مهّمی در تمدن ایران داشته و اکنون نیز برای پیشرفت و آبادانی استان و شهر خود، تلاش زیادی می کنند. بعضی جاها مثل دشت لوت و دشت کویر نیز خالی از جمعیت است .

پر جمعیت ترین و پرتراکم ترین ناحیه ی کشورما منطقه شهری تهران است.یعنی تهران و شهرهای کوچک و بزرگ اطراف آن. چون تهران پایتخت کشوراست در این شهر سازمان های مهم دولتی،دانشگاه ها،بیمارستان ها،صنایع زیاد مستقر شده است .

دومین ناحیه ی پر تراکم در کشور ما جلگه های کناره ی دریای خزر است .

در این ناحیه به دلیل باران کافی و آب فراوان و هوای معتدل و خاک حاصلخیز کشاورزی رونق فراوان دارد.
بعضی از مناطق ایران به دلیل داشتن معادن و ذخایر، جمعیت زیادی را به خود جذب کرد ه اند مانند ناحیه ی خوزستان به دلیل داشتن منابع نفت و گاز
در کوهپایه های البرز و زاگرس و دشت های حاصلخیز نیز هر جا خاک حاصلخیز و بارندگی کافی وجود داشته، جمعیت زیادی را به خود جذب کرده و شهرها و روستا هایی را به وجود آورده اند.

درس ۱۴ منابع آب و خاک

انسان برای ادامه ی زندگی خود به منابع گوناگونی نیاز دارد.جمعیتی که در یک ناحیه زندگی می کند از این منابع برای تأمین غذا،پوشاک، وسایل زندگی، پخت وپز، رفت و آمد و همه ی نیا زهای دیگر خود استفاده

می کند . برخی منابع تجدید پذیر وبرخی دیگر غیرقابل تجدید هستند. وقتی جمعیت یک ناحیه زیاد می شود مصرف منابع بیشتر می شود. برای جلوگیری از کاهش یا به خطر افتادن منابع، باید را ههای استفاده ی صحیح از منابع را یاد بگیریم.

دو منبع حیاتی یعنی آب و خاک از منابع محدود هستند.

آب

آب یک منبع حیاتی و یک نعمت بزرگ الهی است و همه ی موجودات زنده به آن نیاز دارند. به طور کلی آب مورد نیاز انسان از آ بهای سطحی (رود ها) یا آ بهای زیرزمینی (چاه، چشمه و قنات) تأمین می شود.

کشور ما ایران دارای منابع آب محدود است.

یکی از منابع مهمّ تأمین آب شهرنشینان و روستاییان، رود ها هستند.

اغلب رود های دائمی و پرآب ایران از کو ههای البرز و زاگرس سرچشمه می گیرند.

رود های پرآب ایران چون از شیب های تند کوهستانی جاری می شوند، قابل کشتی رانی نیستند و فقط در بخشی از رود کارون می توان کشتیرانی کرد.

معمولاً رو دهای ایران را از نظر جهت جریان آب یعنی جایی که به آن می ریزند می توان به سه حوضه ی آبریز تقسیم کرد:

حوضهٔ آبریز دریای خزر: رود های پرآبی که اغلب، از کوه های البرز و ارتفاعات شمالی کشور سرچشمه می گیرند و به دریای خزر می ریزند .

حوضهٔ آبریز خلیج فارس و دریای عمان: رود هایی که از کوه های زاگرس یا کوه های پراکنده داخلی سرچشمه می گیرند و به خلیج فارس و دریای عمان می ریزند.

حوضهٔ آبریز داخلی: رود هایی که به دریاچه ها و باتلاق های داخلی یا زمین های اطراف خود نفوذ می کنند و معمولاً موقّت یا فصلی هستند.

مصرف آب

در کشور ما مصرف سرانه ی آب بیش از حد مجاز است. میزان مجاز مصرف آب برای یک فرد در شبانه روز ۱۵۰ لیتر تعیین شده است اما در ایران متوسط مصرف در شبانه روز ۲۵۰ تا ۳۰۰ لیتر است.

مصرف آب در گذشته و حال

میزان مصرف آب در طی زمان افزایش یافته است. با تغییر شیو ه های زندگی مصرف آب روز به روز بیشتر شده است وجود برخی چاه های آب غیرمجاز در نقاطی از شهر و اطراف آن و نیز در برخی روستاها، که موجب آسیب به زمین و منابع آبی می شود.

ما چه کمکی می توانیم بکنیم؟

درست مصرف کنیم

مثلاً در موقع حمام کردن یا مسواک زدن، شیر آب را باز نگذاریم. در هنگام دوش گرفتن به طور متوسط هر دقیقه ۲۰ لیتر آب مصرف می شود.

شیر های آب را همیشه بازدید و تعمیر کنیم تا چکّه نکند.

آب را آلوده نکنیم

زباله ها را در رود ها و آب های جاری نریزیم. از نظر دین اسلام آلوده کردن آب ها گناه است. از موادّ شوینده که ترکیبات شیمیایی دارند، کمتر استفاده کنیم. چون این مواد آب های زیرزمینی را آلوده می کنند.

خاک

خاک یک منبع مهمّ تأمین غذا است. اما علاوه بر غذا، انسان در طی سالیان دراز از خاک برای ساختن خانه ... استفاده کرده است .

خاک چگونه تشکیل می شود؟

خاک، لایه ی نازکی از پوسته ی زمین است که از خرد شدن سنگ ها پدید آمده است.

خاک طی زمان طولانی باتوجه به عواملی مانند سنگ ها، آب،دمای هوا و موجودات زنده یک منطقه تشکیل می شود. بنابراین هر نوع خاک مواد معدنی خاصی دارد که انواع مختلف خاک ها را تشکیل می دهد.

در کشور ما در جلگه ها و اطراف رو دها و برخی کوه پایه ها خاک های حاصلخیزی وجود دارد که مواد آلی و معدنی مناسب دارند.

برعکس،خاک برخی مناطق مرکزی، شرقی یا جنوبی کشور به علت وجود نمک یا آهک درخاک، غالباً برای کشاورزی مناسب نیست. در این مناطق به علت خشکی هوا و کمبود بارندگی، گیاخاک (هوموس) خاک بسیار کم است. باقیمانده ی گیاهان و اجساد جانوران که در خاک وجود داردو موجب حاصلخیزی آن می شود.رنگ خاکی که گیاخاک دارد، تیره است.

آیا می دانید برای آنکه یک سانتی متر خاک زراعی تشکیل شود صد ها سال وقت لازم است؟

آیا می دانید سالیانه،هزاران تن خاک در جهان از بین می رود؟

چه عواملی موجب از بین رفتن خاک می شود؟

مصرف بیش از حد موادّغذایی و کشت پی در پی یک محصول در زمین و استراحت ندادن به خاک.

قطع درختان و کندن بوته ها که موجب می شودخاک در اثر باد و باران به راحتی شسته شود.

استفاده ی نامناسب و بی رویه از کود های شیمیایی.

ایجاد ساختمان و جاده و کارخانه روی خاک های قابل کشت.

دفن زباله ها در خاک.

در کشور ما سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری*، حفاظت از خاک را بر عهده دارد.

درس ۱۵ گردشگری چیست؟

ایرا ن، کشوری زیبا و پهناور است و مناظر طبیعی و آثار تاریخی فراوان دارد اغلب مردم در طی سال به سفر های دور و نزدیک می روند. حتماً شما هم در تعطیلات تابستان یا ایام نوروز یا رو زهای تعطیل هفته به سفر رفته اید پس شما هم گردشگر بوده اید. به کسانی که محل اقامت یا کار خود را به طور موقت ترک می کنند و برای استراحت یا گردش و دیدن یا مطالعه مکان های تاریخی و طبیعی،به سفر می روند گردشگر می گویند.

حتما می دانید به کسانی که به سفرهای زیارتی می روند زائر می گویند.

در گذشته، تعداد کسانی که به مسافرت می رفتند بسیار کم بود اما با گذشت زمان، تعداد گردشگران بیشتر شد؛ به طوری که امروزه میلیون ها نفر ازمردم جهان در ایام مختلف سال از جایی به جای دیگر سفر می کنند. در بیست سال اخیر ، در کشور ما نیز تعداد مسافرت های مردم افزایش یافته است .

انواع گردشگری

همه مردم از مسافرت، هدف یکسانی ندارند. بعضی از مردم ممکن است فقط به منظور استراحت و تفریح به مکانی سفر کنند. بعضی برای زیارت اماکن مقدّس یا مطالعه آثار تاریخی به سفر می روند بعضی از افراد برای بازدید از نمایشگاه ها یا حضور در گردهمایی های علمی سفر می کنند و بالاخره برخی از گردشگران هم به طبیعت گردی می پردازند.

اهمیت گردشگری

وقتی افراد به سفر می روند علاوه بر استراحت و تفریح با پدید ه های زیبای طبیعی و مکان های مذهبی، تاریخی و فرهنگی آشنا می شوند و چیزهای زیادی درباره ی مکان ها و آداب و رسوم مردم مناطق یاد می گیرند.

وقتی گردشگران به ناحیه ای سفر می کنند در آن ناحیه شغل های مختلفی ایجاد می شود؛ برای مثال هتل داری ، دفاتر فروش بلیت، دفاتر حمل ونقل، فروش صنایع دستی و غذا ها و شیرینی های محلی

وقتی در یک مکان شغل های بیشتری به وجود بیاید، درآمد مردم آنجا بیشتر می شود پس گردشگری نقش مهمی در افزایش درآمد مردم یک منطقه دارد ما ایرانیان براساس فرهنگ و ارزش های دینی خود، با گردشگرانی که از خارج از کشور به ایران می آیند، با احترام و محبّت برخورد می کنیم و سعی می کنیم آنها را با فرهنگ، تمدن و تاریخ خود آشنا کنیم .

گردشگری و نقشه

یکی از وسایل مهمی که باید برای گردشگری یا انجام هر نوع سفر از آن استفاده کر د، نقشه است. نقشه ها به ما کمک می کنند تا مکان های جدید را بهتر پیدا کنیم و سریع تر خود را به آنجا برسانیم. بدون نقشه ممکن است مسیرها را اشتباه کنیم یا زمان زیادی برای پیدا کردن یک مکان صرف کنیم . یکی دیگر از نقشه هایی که به هنگام سفر باید همراه داشته باشیم، نقشه ی راه ها است بر روی نقشه ی را ها، جاده های اصلی و فرعی و همچنین مکان های خدماتی چون رستورا ن ها، تعمیرگاه ها، پمپ بنزین ها، نمازخانه و نظایر آن مشخص شده است. با استفاده از مقیاس نقشه ی راه ها می توانید حساب کنید چقدر از روستا یا شهری که می خواهید به آن سفر کنید، فاصله دارید.

درس ۱۶ جاذبه های گردشگری ایران

در کشور عزیز ما ایران، آ نقدر جاذبه های فراوان طبیعی و تاریخی فرهنگی وجود دارد که هم مردم ایران و هم مردم سایر کشو رها علاقه مند به بازدید این جاذبه ها هستند.

سفرهای زیارتی

در کشور ما، بخش عمد ه ای از سفرها جنبه ی زیارتی دارد. سفرهای زیارتی به منظور بازدید از مکا نهای مقدس و زیارت مرقد پیامبران الهی، امامان بزرگوار و امامزاد ه ها انجام می گیرد.

در ایران مساجد باشکوهی نیز وجود دارد که مورد توجّه زائران داخلی و خارجی قرار می گیرند بعضی از مساجد علاوه بر محل عبادت، از نظر معماری زیبای اسلامی نیز مورد توجّه گردشگران هستند؛ مانند مسجد امام و شیخ لطف اللّه در اصفهان، مسجد جامع یزد و مسجد گوهرشاد در مشهد.

مشهد مقدّس، مهم ترین قطب زیارتی ایران است .

همه ساله تعداد زیادی از زائران ایرانی و خارجی (حدود ۱۷ میلیون نفر)برای زیارت مرقد مطهر امام رضا به مشهد سفر می کنند. خوب است بدانید از کشور دوست و همسایه ما عراق، هر ساله تعداد زیادی زائر وارد کشور می شوند. از کشور ما نیز، هرساله چند میلیون زائر، مشتاقانه برای زیارت عتبات عالیات به کشور عراق می روند و مورد پذیرش و مهمان نوازی گرم آنها قرار می گیرند.

حرم مطهر امام رضا(ع) و مجموعه ی آستان قدس رضوی، علاوه بر اهمیت زیارتی از نظر معماری و تاریخی نیز اهمیت فراوانی دارد و در هر یک از صحن ها، شاهکا رهایی از معماری ایرانی اسلامی مشاهده می شود.
در صحن های مطهّرحرم امام رضا آرامگاه برخی شخصیت های بزرگ علمی مذهبی کشور مانند شیخ بهایی و علاّمه محمد تقی جعفری وجود دارد.
مجموعه آستان قدس رضوی دارای چند کتابخانه بزرگ، مرکز درمانی، مهمان سرا وچند موزه ی باشکوه است که از جمله می توان به موزه ی قرآن و موزه ی سکّه، موزه ی صدف و موزه ی سلاح اشاره کرد. در موزه امام رضا ، آثار مختلفی از جمله مدال هایی که برخی ازنخبگان علمی (مانند برندگان المپیادهای علمی) و هم چنین ورزشکاران اهداء کرده اند، نگهداری می شود. مدال های کشتی گیر محبوب ایران مرحوم تختی، از قدیمی ترین این مدال هاست.
از مهمترین اشیای موجود در این موزه می توان به قرآن های نفیس که با خط مبارک ائمّه ی اطهار بر روی پوست آهو نوشته شده، اولین سنگ مرقد مطهّر امام رضا و سکّه ها و کتیبه های نفیس اشاره کرد.

گردشگری تاریخی

ایران به دلیل دارا بودن تاریخ طولانی، آثار و بناهای متعددی دارد. مساجد، کاروانسر اها، کا خها، حمام ها، بازا رها، پل ها،آرامگاه های شاعران و دانشمندان، خانه های تاریخی و برج ها از جمله ی این آثار هستند.
برخی از این بنا ها میراث جهانی هستند که باید از آنها محافظت شود. علاوه بر مردم ایران، بسیاری از مورّخان و پژوهشگران کشو رهای جهان، علاقه مند به بازدید از این آثار تاریخی هستند.

طبیعت گردی

یکی از انواع گردشگری، گردش و استراحت یا مطالعه و تحقیق در مکان های طبیعی چون کوه ها، غار ها، چشمه های آب معدنی و بیابا نها و جنگل ها و پناهگاه های حیات وحش و روستا ها است.

کشور ایران به دلیل داشتن ناهمواری های مختلف و آب و هوا های متنوع، زیستگاه های متنوعی دارد.بعضی از این مکا نها به عنوان میراث زیستی جهانی اعلام شده اند.

برخلاف برخی کشورهای دنیا که از دیدن زیبایی های برخی فصل های سال وبرخی اقلیم ها محروم هستند، در کشور ایران هریک از چهار فصل سال زیبایی های خاص خود را نشان می دهد. علاوه بر زیبایی های طبیعی، بناها و معماری های به جای مانده از دوره های مختلف تاریخی مخصوصاً پس از اسلام نیز، از شگفتی های کشورمان است.

گردشگری و حفاظت از محیط زیست

گردشگری در طبیعت ممکن است باعث بروز مشکلاتی شود وبعضی از مناطق در اثر انبوه مسافران آسیب ببینند.

امروزه کشور ها سعی می کنند برای گردش و استراحت در طبیعت طوری برنامه ریزی کنند که از آسیب رساندن به محیط زیست جلوگیری شود یکی از این برنامه ها، ایجاد پار کهای ملی است. در پارک های ملی مانند مناطق حفاظت شده، بوته کنی، چرای دا مها، شکار ونظایر آنها ممنوع است و محیط های امن طبیعی برای جانوران پدید آورده اند. بخشی از این پارک ها هم به گردشگاه مسافران اختصاص داده شده است.

درس ۱۷ میراث فرهنگی و تاریخ

میراث فرهنگی

میراث، یعنی ارث و هر چیزی که از گذشتگان و نیاکان و پدران به ما رسیده باشد.

بخشی از چیز هایی که از گذشتگان برای ما به جای مانده است، ((میراث فرهنگی)) است.

میراث فرهنگی همه ی آثار ارزشمندی است که به فرهنگ یک ملت مربوط می شود. این آثار، حاصل زندگی و تلاش مردمی است که در گذشته زندگی می کرده اند.

میراث فرهنگی ممکن است چیزهای مادی مثل ظرف ها، سکه ها، کتیبه ها، فرش ها، کتاب قدیمی و بنا های تاریخی، مساجد و امام زاده ها باشد.

همچنین ممکن است چیز های غیر مادی مثل اعتقادات، زبان و آداب و رسومی باشد که از گذشته به ما رسیده است.

از آن جا که ایران جایگاه تمدن های کهن و یکی از قدیمی ترین سکونت گاه های بشری است، دارای میراث فرهنگی بسیار زیاد است که بخشی از آن در موزه ها نگهداری می شود البته قبل از انقلاب اسلامی، بخشی از آثار باستانی و گنجینه های هنری ایران، به دست بعضی کشورها، به ویژه فرانسه، انگلیس و آمریکا به غارت رفت
ما باید برای حفظ و معرفی این آثار، برنامه ریزی و تلاش کافی را بکنیم، تا بتوانیم آنها را به خوبی به آیندگان بسپاریم .
همانطور که نسل های قبل این میراث را حفظ کردند و به دست ما سپردند ما هم باید آن را حفظ کنیم و به آیندگان بسپاریم. میراث فرهنگی به همه ی مردم یک کشور تعلق دارد. پس همه باید در حفظ آن بکوشند.

چه کسانی گذشته را مطالعه می کنند؟

علم تاریخ عبارت است از مطالعهٔ زندگی انسان ها در گذشته . آشنایی با گذشته به ما کمک می کند تا زمان حال را بهتر بفهمیم. ما از مطالعهٔ رویدادها و زندگی مردمان گذشته می توانیم پند بگیریم و از تجربه های آنها در زندگی امروز استفاده کنیم.

به کسانی که دربارهٔ زندگی انسان ها و رویدادهایی که در گذشته اتفاق افتاده ، مطالعه و تحقیق می کنند ، مورّخ می گویند.

مورّخان در مطالعات خود از منابع مختلفی مثل کتاب ها و نوشته ها یا کتیبه ها ، ابزار ها و وسایل زندگی ، بناها ، سکه ها ، سلاح ها ، سنگ نگاره ها و هر چیزی که از گذشته باقی مانده است ، استفاده می کنند.

آنها سعی می کنند شواهد و مدارک به جای مانده را با دقت بررسی کنند تا به واقعیت آنچه در گذشته رخ داده ، پی ببرند و ان گاه نظر خود را دربارهٔ یک موضوع تاریخی بگویند.

گاهی ممکن است مورّخان با دست یافتن به شواهد و مدارک جدید ، تغییراتی در نظرات خود بدهند.

مورّخان در کار خود از یافته ها و نتایج مطالعات « باستان شناسان » نیز استفاده می کنند.

بعضی از آثار تاریخی مربوط به زمان های بسیار دور ، در دل خاک قرار دارند به همین علت باستان شناسان ابتدا با مشاهدهٔ ویرانه ها و خرابه ها با مطالعهٔ منابع تاریخی حدس می زنند که در یک منطقه ، آثار باستانی وجود دارد. سپس به جست و جو و حفّاری در آن منطقه می پردازند. ودر هر مرحله از ابزار خاصی استفاده می کنند

باستان شناسان با حوصله آثار موجود در دل خاک را بیرون می آورند و هنگامی که خاک را لایه برداری می کنند به هر شیئی که برخورد می کنند معمولاً همان موقع از آن عکس و فیلم تهیه می کنند؟ چرا

پرسش های مهم

مورّخان معمولاً کار خودشان را با پرسش هایی دربارهٔ گذشته آغاز می کنند. آنها می خواهند دربارهٔ اشخاص یا رویدادهای دورهٔ زمانی چیزهایی بدانند . مورّخان ممکن است درباره یک موضوع ، اطلاعاتی داشته باشند ، اما چیزهایی هم برای آنها نا معلوم است در هر حال ، آنها پرسش هایی را طرح و سپس درباره انها تحقیق می کنند تا پاسخ آنها را پیدا کنند.

برای مثال، به این پرس شهای تاریخی توجه کنید :

چه چیزی اتّفاق افتاده است؟ چه کسی یا چه کسانی در این واقعه شرکت داشته اند؟

در چه زمانی اتّفاق افتاده است؟ علت یا علت های این رویداد چه بوده است؟

در کجا این اتّفاق رخ داده است؟ چگونه می توان از این موضوع برای حال و آینده استفاده کرد؟

موزه ها

در همه ی کشور ها برای حفظ و نگهداری آثار تاریخی با ارزش و میراث فرهنگی، مکان هایی به نام موزه وجود دارد.

موزه ها انواع مختلف دارند

در کشور ما نیز موزه های گوناگونی در شهر های مختلف تاسیس شده است.

موزه ها علاوه بر نگهداری آثار تاریخی، این آثار را به نمایش می گذارند به طوری که همه ی مردم با رفتن به موزه، می توانند آن ها را مشاهده کنند تا از چگونگی زندگی مردم در زمان های مختلف آگاه شوند

همچنین, موزه ها مکان های مناسبی برای افرادی هستند که در رشته های مختلف مثل تاریخ، هنر، معماری،باستان شناسی و... مطالعه و تحقیق می کنند.

وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

یکی از اهداف مهم این وزارتخانه، معرفی فرهنگ و تمدن گرانبهای ایرانی اسلامی کشورمان است. این وزارتخانه فعالیت های مختلفی را در زمینه حفظ و احیای میراث طبیعی و فرهنگی و صنایع دستی کشور، انجام می دهد. البته همه ما نیز، باید با شناخت و معرفی فرهنگ مادی و معنویِ پربار خویش و حمایت از آن، به این وظیفه کمک نماییم.

درس ۱۸ قدیمی ترین سکونتگا ه های ایران

یکی ازموزه های ایران باستان درتهران قرار دارد در این موزه مجسمه ها، ظروف و ابزار ووسایلی از گذشته های بسیار دور ایران نگهداری می شود در این موزه، شما آثار تاریخی به جای مانده ازدوره قبل از اسلام را مشاهده می کنید. به همین جهت به این موزه، موزه ایران باستان می گویند علم تاریخ یعنی مطالعه دقیق زندگی انسان ها درگذشته است کسانی که تاریخ را مطالعه می کنند،زمان گذشته را براساس حوادث و تغییرات مهم به بخش هایی تقسیم می کنند ورود اسلام به ایران از مهم ترین رویداد ها تاریخی کشور ما است. به همین جهت مورخان تاریخ ایران را به دو دوره تقسیم کرده اند.

۱- تاریخ ایران قبل از اسلام که به آن دوره ی ایران باستان می گویند .

۲- تاریخ ایران دوره اسلامی که با سقوط حکومت ساسانیان و ورود اسلام به ایران آغاز شد و تا کنون ادامه دارد

آیا ایران جایگاه تمدّن های کهن بوده است؟

باستان شناسان می گویند هزاران سال پیش، انسان ها از وسایل بسیار ساده و ابتدایی استفاده می کردند. آنها از طریق گرد آوری خوراک و شکار حیوانات زندگی می کردند، در جست و جوی شکار و خوراک از جایی به جای دیگر می رفتند و برای محافظت از خود درون غار ها به سر می بردند .ابزار های انسان های غارنشین در این دوره از سنگ بود و آنها به یادبود شکار هایشان، نقش هایی روی دیوار غار ها کشیده و یا بر روی کوه های اطراف خود کنده بودند امروزه هنوز آثار برخی از این سنگ نگاره ها باقی مانده است .

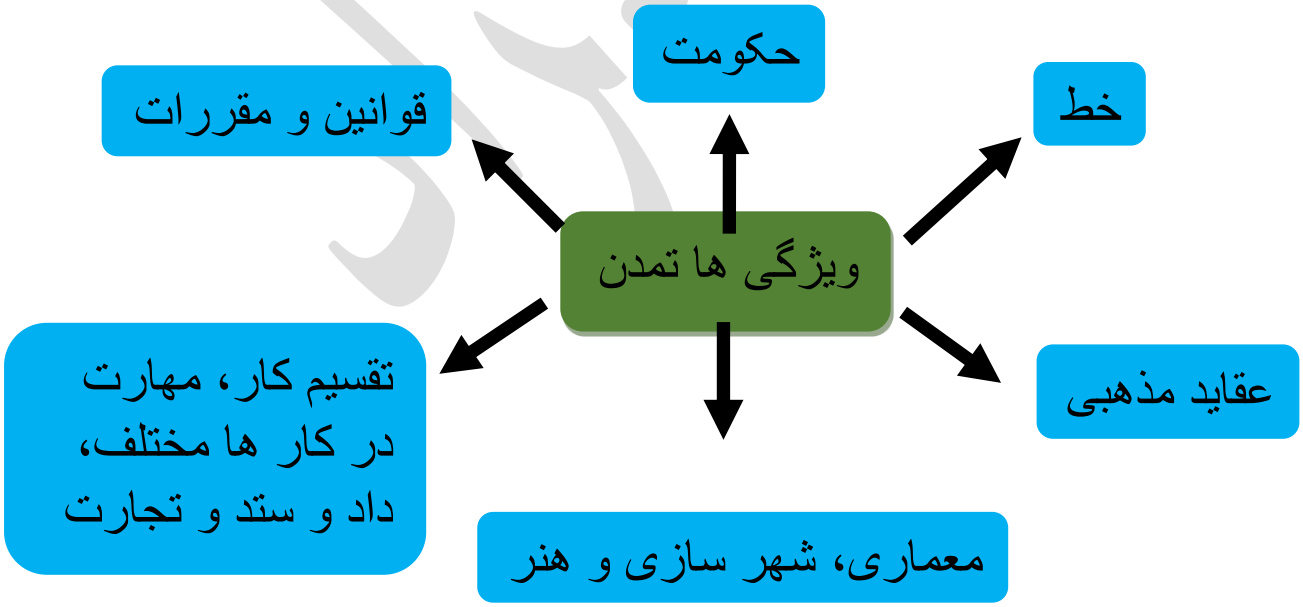
سپس انسان ها کشاورزی را یاد گرفتند و حیوانات را اهلی کردند. آنها در کنار رودخانه ها برای خود خانه های دائمی ساختند. کشاورزی موجب شد که انسان ها یکجانشین شدند و بدین ترتیب اولین روستا ها در کنار رود های پر آب و چشمه ها پدید آمدند.

مردم این روستا ها به تدریج در ساختن ابزار و وسایل گوناگون و مورد نیاز خود پیشرفت کردند. با رونق کشاورزی، غذا به اندازه کافی تولید و ذخیره می شد و دیگر همه افراد مجبور به کار کشاورزی نبودند. بنابراین، عده ای در کارهای دیگر مهارت پیدا کردند. برای مثال: آنها با استفاده از گِل، ظروف سفالی ساختند. این ظروف ابتدا شکل ساده ای داشتند ولی به تدریج شکل بهتری یافتند و دارای نقش و نگار شدند .

انسان ها برای رسیدگی به کارها و نوشتن و محاسبه داد و ستد هایشان خط را اختراع کردند

با گذشت زمان، جمعیت برخی سکونتگاه ها رو به افزایش گذاشت و شهرهایی پدید آمدند که به وسیله حکومتی اداره می شدند. آنها قوانین و مقرراتی برای خود وضع کردند مردم این شهرها در هنر و معماری و ساختن بنا ها، پیشرفت زیادی کردند بدین ترتیب نخستین «تمدن» های بشری به وجود آمدند .

بعضی از کسانی که گذشته را مطالعه می کنند، معتقدند« تمدن» ها این ویژگی ها را داشتند.

شواهد و مدارکی که از گذشته به دست آمده،نشان می دهد که در سرزمین ایران، در گذشته های دور، تمد نهای بزرگی وجود داشته اند .

شهر سوخته

در گذشته ای نه چندان دور، باستان شناسان در نزدیکی شهر زابل در استان سیستان و بلوچستان، اشیایی پیدا کردند و با مطالعه بر روی آنها حدس زدند که حدود پنج هزار سال پیش تمدن بزرگی در این منطقه وجود داشته است. آنها با مطالعه و کاوش بیشتردر یافتند که این تمدن بعدها به طرز نامعلوم و عجیبی از بین رفته است و به همین علت این شهر را شهر سوخته نام گذاشتند.

تمدن ایلام

حدود هشتاد سال پیش، چند مهندس که با هواپیما به خوزستان می رفتند، متوجه تپه ای شدند و احتمال دادند که زیر آن آثار تاریخی وجود داشته باشد. آنها باستان شناسان را از وجود این تپه با خبر کردند. باستان شناسان پس از مدت ها تلاش با زحمت و مواظبت زیاد خاک ها را کنار زدند و به تدریج خرابه های چُغازنبیل مهم ترین اثر به جای مانده از تمدن ایلام را کشف کردند . ایلامی ها حدود ۳ هزار سال در این منطقه زندگی کرده و تمدن بزرگی را به وجود آورده بودند. آنها بر روی لوح های گلی، قانون هایی که پادشاهان ایلام وضع کرده بودند، می نوشتند. بعضی از این لوح ها تا به امروز باقی مانده است. ایلامی ها با هنر سفال سازی آشنا بودند و ظروف سفالی و مجسمه ها و ابزار های مختلف آنها در این منطقه یافت شده است .

تمدن جیرفت

حدودیک قرن پیش باستان شناسان موفق شدند یکی از بزرگترین تمدن های شرق را در نزدیکی جیرفت کرمان در کنار هلیل رود شناسایی و از دل خاک بیرون کشند. وسایل و ظروف سنگی و مفرغی با نقش جانوران، زیگورات، و کتیبه های آجری از جمله این اکتشافات است. باستان شناسان که درباره این کتیبه ها تحقیق میکنند، هنوز موفق به خواندن آنها نشده اند و احتمال می دهند یکی از قدیمی ترین خط های دنیا باشد که تمدن جیرفت آن را اختراع کرده است.

ظهور پیامبران الهی

در منطقه بین النهرین(سرزمین میان دو رود دجله وفرات)و کنار رود نیل تمدن های دیگری به وجود آمدند در آن زمان اگر چه مردم این نواحی در ساختن ابزار و وسایل زندگی پیشرفت کرده بودند و تمدن های بزرگی در کنار رودها پدید آمده بود اما در زندگی و شرایط اجتماعی آنها شرایط بدی حاکم بود .

فرمانروایان در کاخ های باشکوه به خوشگذرانی مشغول بودند و به مردم ظلم بسیار می کردند.انسان ها به جای پرستش خداوند یکتا، خورشید و ماه یا بت ها را عبادت می کردند و گمراه بودند. اخلاق و رفتار و قانون و مقرراتی که مردم از آن پیروی می کردند آکنده از جهل و کمراهی، خرافات و ظلم و ستم بود.خداوند متعال در زمان های مختلف برای هدایت مردم و نجات آنها از گمراهی و ظلم، پیامبرانی را فرستاد.دوتن از پیامبران بزرگ الهی یعنی حضرت نوح و حضرت ابراهیم در بین النهرین می زیستند. نیز و حضرت موسیّ حضرت یوسف درّ مدت زیادی در مصر بسر بردند. بعدها حضرت عیسی زمان حکمرانی امپراتوری روم در فلسطین متولد شدند. این پیامبران از جانب خداوند برای هدایت مردم برگزیده شدند. همه آنها با حاکمان ستمگر عصر خود مبارزه می کردند و به فرمان خداوند از آنها می خواستند دست از ستم بردارند و به آیات خداوند بیندیشند و عمل کنند. به آنها گوشزد می کردند که خداوند، بدکاران و ستمگران را نابود خواهد کرد و از مردم نیز می خواستند تا با دوری از گناهان، رفتار نیکو در پیش بگیرند و از ظالمان اطاعت نکنند.حضرت محمد (ص) که آخرین پیامبر الهی است در نامه ای به پادشاه ساسانی همین موارد را خواستار شده بود . اما او پیام رسول خدا را نادیده گرفت و توجهی به آن نکرد.

درس ۱۹ آریایی ها و تشکیل حکومت های قدرتمند درایران

برخی مورخان معتقدند که حدود چهار هزار سال پیش، مردمانی کوچ نشین به نام آریایی از مناطق شمال دریای خزر به تدریج به سمت جنوب مهاجرت کردند.و دولت ها ی بزگی در ایران تشکیل دادند،و صدها سال در ایران حکومت کردند،آریایی ها دارای سه قوم بزرگ هستند که هرکدام در یکی از قسمت های ایران سکونت انتخاب کردند این سه قوم عبارت اند از مادها،پارت ها وپارس ها بودند.

پس از مهاجرت آریایی ها به ایران سلسله های بزرگی در ایران، حکومت کردند .

مادها، نخستین حکومت آریایی در ایران

قبایل ماد در شمال غرب و غرب ایران به صورت پراکنده زندگی می کردند. همین امر موجب شده بود که آنها ضعیف باشند و هر چند وقت یک بار همسایه های قدرتمندشان مانند آشور یها به آنها حمله می کردند و اموالشان را به غارت می بردند در یکی از قبایل ماد، فردی به نام دَهیوکَ زندگی می کرد که به دلیل خوش رفتاری و عدالت خواهی بین همه قبیله ها محبوبیت داشت. سرانجام سران قبایل تصمیم گرفتند او را به عنوان فرمانروا انتخاب کنند دَهیوکَ بر فراز تپّه ای در شهر هگمتانه(همدان امروزی)قلعه ای ساخت و آنجا را به پایتختی خود انتخاب کرد. ما دها به تدریج قدرتمند شدند و بر دشمنان خود غلبه کردند. بدین ترتیب حکومتی قدرتمند در ایران به دست ما دها پایه گذاری شد .

هخامنشیان، امپراتوری قدرتمند

پار سها گروه دیگری از آریایی ها بودند. رئیس یکی از قبایل مهم پارس، فردی به نام هخامنش بود. کوروش بنیا نگذار سلسله هخامنشیان از نوادگان هخامنش بود. کوروش توانست آخرین پادشاه ماد ها را در جنگی شکست بدهد و حکومت آنان را سرنگون کند .

کوروش در دوران حکومت خود، پیروزی های زیادی به دست آورد. او بابِل (عراق امروزی) و لیدی (ترکیه امروزی)را تصرف کرد و قلمرو ایران را از خلیج فارس تا دریای مدیترانه گسترش داد. بعد از کوروش، پادشاهان دیگری از هخامنشیان به سلطنت رسیدند که معرو فترین آنها « داریوش بزرگ » است. او زمانی به سلطنت رسید که در بیشتر قلمرو هخامنشیان، شورش ها و نابسامانی هایی شکل گرفته بود. داریوش با عزم و اراده با شورشیان جنگید وآنها را شکست داد و موفق شد دوباره حکومت هخامنشیان را قدرتمند سازد.

پس از این پیروزی ها، داریوش دستور داد تا نقش برجسته ای به یاد پیروزی های او در جنگ با دشمنان بر دامنه کوه بیستون حجّاری کنند.به طور کلی در زمان کوروش و داریوش، قلمرو جغرافیایی هخامنشیان، بیشتر کشو رهای مهم آن روز را در بر می گرفته است. به همین دلیل می توان از حکومت هخامنشی به عنوان نخستین امپراتوری جهانی یاد کرد.

سلوکیان، حکومتی بیگانه

در زمان هخامنشیان، جنگ های متعددی بین ایران و یونان رخ داد. در یکی از این جنگ ها سپاهیان هخامنشی آتن را برای مدت کوتاهی تصرّف کردند. هنگامی که فرماندهی به نام اسکندر مقدونی در یونان به قدرت رسید،

حکومت هخامنشی ضعیف و ناتوان شده بود. اسکندر از این موقعیت استفاده کرد و یونانیان را به انتقام جویی از ایرانیان فرا خواند. سپاهیان تحت فرمان او در چند جنگ، سپاه هخامنشی را شکست دادند و ایران را فتح کردند. درنتیجه حمله اسکندر، بسیاری از شهرهای ایران از جمله تخت جمشید به آتش کشیده شد اسکندر علاوه بر ایران، مصر و قسمت هایی از هندوستان را تصرف کرد. او سرانجام در جوانی و در اوج کشورگشایی بر اثربیماری در گذشت .

پس از مرگ اسکندر، قلمرو پهناور او میان سردارانش تقسیم شد. ایران به دست سلوکوس، یکی از سرداران او افتاد. وی سلسله سلوکیان را تأسیس کرد .

ایرانیان سلوکیان را بیگانه می شمردند و به شکل های مختلف با آنان مخالفت و مبارزه می کردند.

اشکانیان و بیرون راندن بیگانگان

پار تها نیز یکی از اقوام آریایی بودند. رئیس یکی از قبایل پار ت ملقب به اشک یا ارشک با هدف مقابله با سلوکیان، پارتیان و دیگر اقوام ایرانی را متحد کرد. او با استفاده از اختلافات سلوکیان توانست قسمت هایی از ایران را آزاد کند. مورخان وی را مؤسس سلسله اشکانی می دانند.

جانشینان اشک به مبارزه با سلوکیان ادامه دادند و موفق شدند به تدریج سایرمناطق ایران را نیز ازسلطه سلوکیان نجات دهند. به این ترتیب در زمان فرمانروایی مهرداد دوم، حکومت اشکانی به امپراتوری قدرتمندی تبدیل شد. اشکانیان پس از آن به مدت چندین قرن با تمام توان در برابرهجوم سپاه نیرومند روم ایستادند و اجازه ندادند بار دیگر بیگانگان بر میهن ما مسلط شوند .

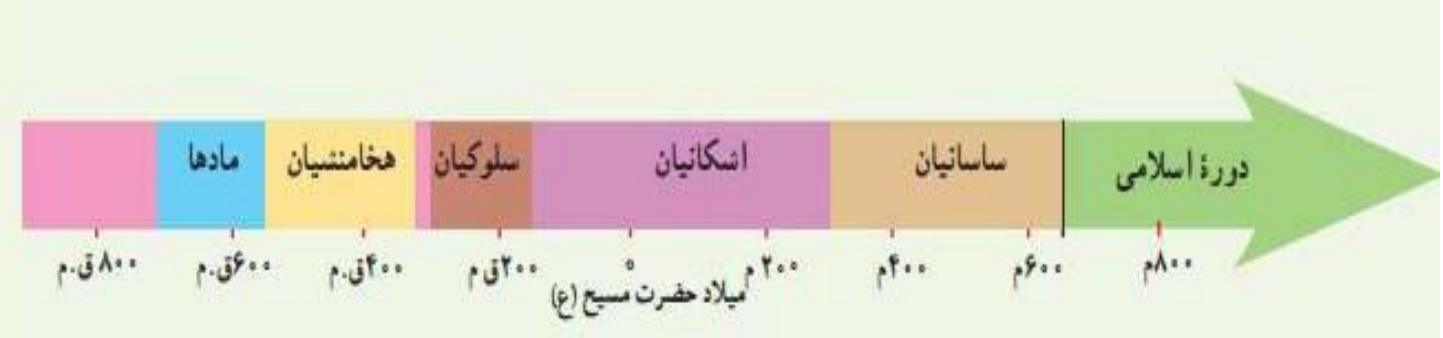
ساسانیان، آخرین حکومت ایران باستان

آخرین حکومت پیش از ورود اسلام به ایران سلسله ساسانیان است. اردشیر بابکان از خاندان ساسان، مؤسس این سلسله است که بر علیه اشکانیان قیام کرد. یکی از مهم ترین پادشاهان ساسانی، شاپور اول است. در زمان او وسعت قلمرو ایران بسیار زیاد شد. اوتوانست امپراتور روم(والریانوس) را شکست دهد.

با حمله مسلمانان و شکست های متعدد سپاهیان ساسانی، سرانجام با قتل یزدگرد سوم آخرین پادشاه ساسانی به دست آسیابانی ایرانی،این سلسله درسال ۶۵۱ میلادی به پایان رسید. با ورود اسلام به ایران، دوره جدید و با شکوهی از تاریخ و تمدّن ایران پایه گذاری و آغاز گردید.

نکته: در سال های قبل خواندید که مبدأ تاریخ ما مسلمانان هجرت پیامبر اکرم(ص) از مکه به مدینه است و به آن تاریخ هجری گفته می شود. مورخان برای تعیین زمان رویدادهای پیش از اسلام از تقویم میلادی استفاده می

کنند. مبدأ تقویم میلادی تولد حضرت مسیح (ع) و نشان اختصاری آن حرف (م) است. برای تعیین زمان رویدادهای قبل از میلاد حضرت مسیح (ع) نیز تقویم میلادی به صورت معکوس و با علامت اختصاری (ق. م) به کار می رود. برای مثال ۸۰۰ ق.م، بیانگر هشتصد سال پیش از میلاد مسیح است .

درس ۲۰ امپراتوری های ایران باستان چگونه کشور را اداره می کردند؟

نوع حکومت

در ایران باستان شیوه ی حکومت پادشاهی بود.شاهان در ابتدای سلطنت در حضور بزرگان کشور تاج گذاری می کردندو در کاخ بر تخت می نشستند. شاه قدرت مطلق داشت و همه باید از او فرمان می بردند.حکومت در آن زمان موروثی بود یعنی از پدر به پسر می رسید وگاهی بر سر جانشینی شاه و به دست آوردن قدرت اختلافاتی بوجود می آمد ومنجر به کشتن افراد و جنگ و خونریزی می شد.

شاهان ایران باستان خود را برگزیده ی آسمان و نماینده ی اهورامزدا می دانستندو معتقد بودند که به حکم او فرمان می رانند.البته این عقیده هم وجود داشت که اگر شاه از مسیر قانون و عدالت منحرف شود حمایت اهورایی از او گرفته می شود و بزرگان و موبدان می توانستند او را عزل یا برکنار کنند.

شاهان بر امور اداری و نظامی و مذهبی فرمانروایی مطلق داشتند. آنها برای اداره کشور فرمان هایی صادر می کردند این فرمان ها، قانون هایی بودند که باید در سراسر کشور اجرامی شدند و هیچ کس نباید از آنها سرپیچی می کرد. روی فرمان ها و نامه های مهم، مُهرهای مخصوص شاه زده می شد .

دولت های ایران باستان قلمرو وسیعی داشتند و بنابراین برای اداره ی امور کشور شغل ها و مقام های مختلفی بوجود آمده بود.

زندگی شاهان هزینه ی زیادی داشت.اینکه درآمدهای کشور چگونه خرج بشود بستگی به نظر شاهان داشت. مخارج سنگینِ زندگی اشرافی در کاخ های بزرگ، از گرفتن مالیات از مردم تأمین می شد. اغلب شاهان نه تنها به ثروت اندوزی می پرداختند و به فکر آسایش مردم نبودند بلکه به آنها ظلم می کردند. آنها به آنچه پیامبران الهی برای انسان ها از سوی خداوند بیان می کردند، بی توجه بودند و مستبدانه به دنبال امیال خود بودند. البته گاهی نیز به ندرت شاهانی پیدا می شدند که سعی می کردند با عدالت رفتار کنند.

تقسیمات کشوری

به نظر می رسد ایرانیان نخستین کسانی بودند که تقسیم سرزمین به بخش های مختلف را ابداع کردند.به عنوان مثال داریوش کشور را برای اداره ی بهتر به۲۳ قسمت تقسیم کرده بود که به هر قسمت ایالت می گفتند. برای هر ایالت یک شهربان انتخاب می کردند. که معمولاً از مقا مهای حکومتی یا اعضای خانواده شاه بود.

هر بخش از مرکز فرماندهی یا پایتخت دستور می گرفت و موظف بود همه ی کار ها را طبق نظر شاه انجام دهد. مردم نیز بدون آنکه حق ابراز نظر و دخالت در امور کشور را داشته باشند، هرچه شاه دستور می داد، اجرا می کردند .

پایتخت ها

پا دشاهان شهری را به عنوان پایتخت انتخاب می کردند.پایتخت ها معمولا شهر های بزرگ و پرجمعیت بودند و شاهان در آنها کاخ های بزرگ و بناهای عظیم می ساختند.

پایتخت حکومت ها در ایران باستان :

مادها	همدان(هگمتانه)
هخامنشیان	شوش(پایتخت زمستانی) همدان(پایتخت زمستانی) تخت جمشید بابل
اشکانیان	صد دروازه(دامغان)وتیسفون
ساسانیان	گور(فیروزآباد)و تیسفون

سپاه و قدرت نظامی

سرزمین ایران به دلیل موقعیت مهم جغرافیایی همواره از شرق وغرب در معرض هجوم دشمنان بود.از سمت غرب دولت های یونان و روم به قلمرو ایران دست اندازی می کردند و از سمت شرق اقوام بیابانگرد به قلمرو ایران هجوم می آوردند.به همین دلیل حکومت های ایران باستان سپاه و نیروی نظامی مجهز و نیرومندی به وجود آورده بودند تا از مرزهای ایران دفاع کنند.این سپاه از نیروی پیاده نظام و سواره نظام تشکیل می شد.

امروزه نیز، سرزمین ایران به دلیل منابع و ثروت های فراوان و متنوّعی که دارد و به دلیل آنکه مردم ایران، مسلمان و آزادی خواه هستند و زیر بار ظلم نمی روند، از سوی کشورهای مستکبر و زورگو، مورد تحریم و تهدید واقع می شوند. ولی ایرانیان حق طلب، هیچ گاه در مقابل ستمگر، تسلیم نمی شوند .

ایرانیان باستان ابتکارات زیادی در زمینه ی تشکیل سپاه و فنون نظامی داشتند. بعضی از این ابتکارات برای اولین بار در ایران استفاده شد و بعدها سایر کشو رها آنها را از ایرانی ها یاد گرفتند .

یکی از ابتکارات داریوش بزرگ هخامشی تشکیل سپاه جاویدان بود.این سپاه ازده هزار نفر تشکیل می شد که به گروه های ده نفره تقسیم می شدند به این سپاه، جاویدان یا همیشگی می گفتند چون هرگاه یکی از افراد از بین می رفت و فرد جنگاور دیگرکه ذخیره بود جای او را می گرفت وتعداد آنان کاسته نمی شد. در آن دوره بزرگترین آرزوی جوانان پارسی خدمت در این سپاه بود.

درس ۲۱ اوضاع اجتماعی ایران باستان

طور کلی، از اوضاع و احوال مردم ایران باستان شواهد و مدارک اندکی به جای مانده است. با این حال مورّخان توانسته اند با بررسی همین آثار به جامانده تاحدودی به اوضاع اجتماعی آن دوره پی ببرند .

خانواده

در ایران باستان خانواده هسته اولیه جامعه را تشکیل می داد . ازدواج در نزد ایرانیان یک تکلیف دینی و پیمان مقدس بود به همین دلیل اگر کسی عمدا از ازدواج سرباز می زد گناه کار شمرده می شد .همچنین مردان زمانی می توانستند مقام ومنصبی بگیرند که همسر داشته باشند. در ایران باستان پدر سرپرستی خانواده را بر عهده داشت و اجرای مراسمات مذهبی وحفظ امنیت خانواده به عهده او بود.

ازدواج معمولاً خویشاوندی و درون گروهی بود؛ یعنی اغلب سعی می کردند با افرادی از دودمان خود ازدواج کنند تا با آنها هم خون باشند و خصوصیات آن دودمان را حفظ کنند.

ایرانیان باستان برای اولاد پسر ارزش خاصی قائل بودند. این موضوع به خصوص برای شاهان و درباریان که سلطنت موروثی داشتند، اهمیت زیادی داشت. در آن دوره چند همسری نیز وجود داشت و افراد توانگر و ثروتمند چند زن داشتند در ایران باستان، خانواده ها بیشتر مواد مورد نیاز خود چون خوراک و پوشاک و ابزار را خودشان در خانه تولید می کردند. زنان در کنار مردان به نخ ریسی، پارچه بافی، قالی بافی و مشارکت در کشاورزی می پرداختند .

خانواده ها همچنین مرکز تربیت و آموزش بودند و اصول و ارزش های اخلاقی چون راستگویی، امانت داری، میهن دوستی ووفای به عهد و پیمان را به اعضای خانواده خود می آموختند. پدران، شغل خود را به پسران یاد می دادند . همچنان که مادران به عنوان کدبانوی خانواده، رسوم خانه داری را به دختران آموزش می دادند .

زندگی روستایی وشهری

در دوره ایران باستان، اغلب مردم در روستاها زندگی می کردند و کشاورزان بیشترین جمعیت آن زمان را تشکیل می دادند. البته تعدادی قبایل نیز در گوشه و کنار سرزمین ما زندگی می کردند.تا قبل از سلسله ساسانیان، شهرهایی در قلمرو ایران ساخته شدند، اما تعدادشان زیاد نبود. این شهرها بیشتر محل زندگی شاهان و مأموران حکومت بود.در دوره ساسانیان، فرمانروایان شهرهای زیادی بنا کردند و جمعیت شهری به طور چشمگیری افزایش یافت .

در این شهرها علاوه بر مأموران حکومتی، صنعتگران، بازرگانان و پیشه وران نیز زندگی می کردند .

نابرابری اجتماعی

در گذشته های دور اغلب جوامع و تمدن های باستانی، نظام طبقاتی داشتندکه پس از یک جانشینی، تقسیم کار اجتماعی پدید آمد و افراد درگروه های مختلف شغلی دسته بندی شده بودند.

با تشکیل امپراتوری های بزرگ و تمرکز قدرت و ثروت در دست شاهان و شاهزادگان سایر مقام های حکومتی، به تدریج اختلاف طبقاتی درجامعه به وجود آمد و طبقات اجتماعی امتیازات وبی عدالتی و اختلافات طبقاتی در دوره ساسانیان به اوج رسید و جامعه طبقاتی این دوره بسیار تبعیض آمیز بود. به طور کلی جامعه به دو طبقه بزرگان و عامه مردم تقسیم می شد:

۱– شاه و شاهزادگان ، روحانیون زرتشتی ، فرماندهان نظامی و دبیران بخش اشراف و بزرگان

۲– پیشه وران ، بازرگانان و کشاورزان ودامداران به عنوان عامه مردم

این جامعه، از عدالت خبری نبود و اشراف و بزرگان ازحقوق و امتیازات زیادی برخوردار بودند. آنها زمین ها و ثروت های فراوان داشتند اما از پرداختن مالیات معاف بودند. از حقّ تحصیل و آموزش برخوردار بودند و خود را صاحب جان و مال مردم می دانستند.کشاورزان با آنکه اکثریت جامعه را تشکیل می دادند و فعالیت اقتصادی مهم بر دوش آنها بود، از بسیاری از حقوق اجتماعی محروم بودند. شرایط تحصیل برای عامه مردم سخت و دشوار بود. بار سنگین مالیات بردوش آنها بود و درجنگ ها، سپاه پیاده نظام را تشکیل می دادند. اگر کسی از جنگ فرار می کرد به شدت مجازات می شد در این دوره، موبدان زرتشتی که خود جزء طبقه بزرگان بودند از این اختلاف طبقاتی حمایت می کردند و در دستگاه حکومتی نفوذ زیادی داشتند. در جامعه طبقاتی، رفتن از طبقه ای

به طبقه دیگر بسیار سخت و تقریباً ناممکن بود؛ یعنی فرزند کشاورز می بایستی تا ابدکشاورز بماند.همچنان که اشراف زادگان همیشه درگروه اشراف می ماندند. افراد از طبقه محروم نمی توانستند با بزرگان ازدواج کنند. لباس و مسکن طبقات نیز متفاوت بود. در شهرها پیشه وران و کشاورزان نمی توانستند در محلّه خاصّ بزرگان سکونت کنند و به ناچار در حومه شهرها ساکن می شدند. در دوره ساسانی طبقات مختلف حتی آتشکده های جداگانه ای داشتند. این وضع طبقاتی برروابط، آداب و معاشرت مردم نیز تأثیر گذاشته بود. در چنین شرایطی بود که مردم سخت کوش و حق طلب ایران، از دین اسلام استقبال کردند و مسلمان شدند، زیرا در این دین انسان ها در برابر خدا با هم برابرند و تنها کسانی که درستکار هستند و تقوای بیشتری دارند، نزدخدا گرامی تر هستند هِرودوت تاریخ نویس یونانی نوشته است: ایرانی ها وقتی در کوچه به هم می رسیدند روبوسی می کردند و اگر با یکدیگر تفاوت طبقاتی داشتند افراد عامی می بایستی در برابر اشراف و بزرگان زانو می زدند .

دوره ایران باستان، شاهان و شاهزادگان زندگی بسیار پرتجملی داشتند و در کاخ ها به خوشگذرانی می پرداختند. برای مثال خسرو پرویز تاجی داشت که مقدار زیادی طلای خالص در آن به کار برده شده بود و مروارید های آن به اندازه تخم گنجشک بودند. درآن دوره، تاج سنگین را از سقف آویزان می کردند و شاه زیر آن می نشست. خسرو پرویز شطرنجی داشت که مهره های آن از یاقوت و زمرد بود و بر تختی می نشست که از عاج فیل درست شده و نرده های آن از طلا و نقره بود . شاهنامه فردوسی یکی ازمنابعی است که مورّخان برای پی بردن به اوضاع واحوال مردم دوره ایران باستان، از آن استفاده می کنند .

درس ۲۲ او ضاع اقتصادی در ایر ان باستان

یکی از ویژگی های تمدن ها،داشتن اقتصاد پر رونق است.در عصر باستان،مردم سخت کوش ایران باستان از منابع محیطی که در ان زندگی می کردند به خوبی بهره می گرفتند و انواع فعالیت های اقتصادی در این دوره گسترش یافته بوداگرچه بیشترمنافع اقتصادی به شاهان و اطرافیان آنها می رسید .

کشاورزی و دامپروری

فلات ایران از نخستین سرزمین هایی بوده که کشاورزی و دامپروری در ان آغاز شده و حتی دانش و مهارت کشت و زرع از ایران به سرزمین های دیگر برده شده است .

کشاورزی مهم ترین پیشه و وسیله ی معیشت در ایران باستان بود. در اوستا و کتیبه های آن دوره ، عبارت هایی درباره ی اهمیت و ارزش کار کشاورزان دیده می شود.فعالیت های کشاورزی از طرف حکومت نیز تشویق می شد.در دوره هخامنشیان،یونانی ها از تلاش های شاهان پارس،برای تشویق به کشاورزی حسرت می خوردند .

گندم و جو مهمترین محصول زراعی ایرانیان باستان بود.کشت پنبه نیز در نواحی مستعد رواج داشت وبه همین جهت کار گاه های پنبه ریسی توسعه یافت و پارچه های پنبه ای یکی از صادرات مهم برخی ایالات بود .
کشاورزان ایرانی علاوه بر کار کشاورزی به پرورش دام نیز می پرداختند.

صنعت

با آنکه فعّالیت اقتصادی مهم آن دوره، کشاورزی بود، در بسیاری از مناطق ایران، صنعت نیز گسترش پیدا کرد .

تهیه ی پارچه های لطیف از پنبه،ابریشم و پشم و شال های پشمی و حریر در کارگاه های مرو،ری،اهواز و شوشتر رواج داشت. ایرانیان در پیشه نجاری، آهنگری و شیشه گری نیز پیشرفت کرده بودند. در دوره ساسانی، ارابه های ساخت ایران به ظرافت و زیبایی، مشهور بوده است .

ساختن اسباب و اثاثیه منزل، شمشیر، ابزارهای کشاورزی و ابزار های جنگی مانند بازوبند و زره و نظایر آنها نیز از مشاغل آن دوره بود .

تجارت

به فرمان داریوش اول جادهٔ شاهی ساخته شد. در آن زمان امنیت در راه ها برقرار و کاروانسراهایی در فاصله های معین بنا گردیدند. در نتیجه این اقدامات، تجارت بیش از پیش رونق گرفت در دوره های بعد، این راه ها توسعه پیدا کردند در آن زمان ابریشم، ارزشمندترین و پرسودترین کالای تجاری بود که از چین به ایران و سرزمین های دیگر صادر می شد . کشور ایران مانند یک پل ارتباطی بین شرق و غرب قرار دارد.

بنابراین، حکومت های ایران باستان به خصوص ساسانیان سعی می کردند از این موقعیت به خوبی استفاده کنند. حکومت ساسانی مانع از ارتباط مستقیم تجاری میان چین و روم (اروپا) می شد و تمایل داشت که ابریشم چینی توسط بازرگانان ایرانی به روم صادر شود و یا اینکه ابریشم خام پس از آنکه در کارگا ههای ایران تبدیل به پارچه شد به روم فروخته شود .

ایران خود نیز صادرکننده کالاهای گوناگون مانند سنگهای قیمتی، پارچه، قالی و محصولات کشاورزی بود ایرانیان باستان به سبب تجربه و مهارت در دریانوردی به تجارت دریایی نیز روی آوردند. در دوران ساسانی، تجارت دریایی رونق گرفت و بنادر خلیج فارس، لنگرگاه کشتی هایی بودند که به کشورهای دور و نزدیک ایران رفت و آمد می کردند .

ضرب سکّه

درزمان هخامنشیان برای اولین بار سکه ای زرین به نام دریک یا زریک ضرب شد تا قبل از رواج سکّه، معمولاً ده نشینان، مازاد محصولات خود را به شهر می آوردند و با محصولات دیگر که مورد نیازشان بود، مبادله می کردند. با ضرب سکّه، تجارت رونق پیدا کرد؛ به طوری که بازرگانان با داشتن پول می توانستند کالاهایی خریداری کنند و آنها را به قیمت بیشتر بفروشند سکه های زرین فقط به فرمان و به نام پادشاهان ضرب می شد حاکمان در محدوده حکمرانی خود می توانستند با اجازه پادشاه فقط سکه های سیمین (نقره ای) یا مسین (مسی) ضرب کنند .

درآمدها و مخارج حکومت

در ایران باستان، مالیات، منبع اصلی درآمد حکومت ها بود که به صورت نقدی یا جنسی دریافت می شد. بیشترین حجم مالیات را کشاورزان می پرداختند. دامداران به نسبت تعداد دا مهایشان و پیشه وران و بازرگانان نیز به میزان کالا و خدماتی که عرضه می کردند،مالیات می دادند. علاوه بر اینها، نوع دیگری از مالیات به نام مالیات سرانه وجود داشت که فقط از عامه مردم وصول می شد و بزرگان و اشراف از پرداخت آن معاف بودند. همچنین در جشن ها و مراسم به تخت نشستن شاهان، بزرگان و عامه مردم هدایایی را به پادشاه پیشکش می کردند. مأموران مالیاتی معمولاً نسبت به مردم سخت گیری و ستم می کردند و بیش از آنچه مقرر شده بود، طلب می نمودند گاهی به دلیل خالی بودن خزانه، میزان مالیات ها را افزایش می دادند. البته در مواقعی نیز به سبب جلوگیری از شورش مردم و یا بروزخشکسالی، فشار برای گرفتن مالیات کمتر می شد .

بخش زیادی از درآمد های حکومتی صرف جنگ با دشمنان می شد. قسمت دیگری از آن، به مصارف شخصی شاه،شاهزادگان،درباریان و ساختن کاخ های مجلل می رسید. حکومت ها همچنین بخشی از درآمد را در اموری مانند پرداخت حقوق به ماموران حکومتی و همچنین احداث،نگهداری و تعمیر آتشکده ها، کاروان سراها، قنات ها، سدها و..... خرج می کردند .

درس ۲۳ عقاید و سبک زندگی مردم در ایران باستان

مورّخان موفق شده اند با توجّه به شواهد و مدارکی که از آن دوران بر جای مانده تا اندازه ای به شیوه زندگی مردم در ایران باستان پی ببرند. در ایران باستان تعلیمات مذهبی نقش بسیاری در زندگی فردی و اجتماعی داشت،اقوام آریایی بعضی عناصر خلقت مانند {آب ،آتش،خاک،باد}را مقدس می شمردندو برای آنها ایزدانی قائِل بودند.

زرتشت پیامبرایران باستان که قبل از سلسله ی مادها می زیست و در اندیشه ی اصلاح عقاید مذهبی برآمد او مردم را به پرستش اهورا مزدا خدای بزرگ یکتا دعوت می کرد و پیروان خود سفارش می کرد که به منظور یاری اهورا مزدا {پندار نیک،گفتار نیک،کردار نیک } را سرمشق زندگی خود قرار دهند.پس از مرگ زرتشت پیروانش همه ی تعالیم اورا در کتابی به نام اوستا جمع آوری کردند. به تدریج آیین زرتشتی درمیان اقوام ایرانی رواج یافت.

ایرانیان باستان ،آتش را مقدس می شمردند، در دوره ی ساسانیان آتشکده های بسیاری در گوشه و کنار ایران ساخته شدند. در دوره ساسانیان، اگرچه اغلب مردم دین زرتشتی داشتند و حکومت از آن دین پشتیبانی می کرد، اما پیروان دین های مسیحی،یهودی، بودایی و مانوی نیز در ایران زندگی می کردند. در این دوره، موبدان زرتشتی با رواج و گسترش دین های دیگر در ایران مخالف بودند و نسبت به پیروان سایر ادیان سخت گیری می کردند. در دوره ساسانیان دین زرتشتی، دین رسمی کشور اعلام شد .

تغذیه و آداب غذا خوردن

غذای اصلی مردم در آن دوره غلات مخصوصا گندم و جو بود که آنها را آرد می کردند وبا آن ،نان و انواع شیرینی را می پختند.

علاوه برنان، ازانواع گوشت حیوانات اهلی ،گوشت پرندگان شکاری، شیر بز و میوه ها و سبزیجات و شربت ها برای تغذیه استفاده می شود .

ایرانیان باستان برای آرد کردن غلات ، آسیاب ها ی آبی را ابداع کرده بودند.

ایرانیان باستان مواد غذایی مانند روغن زیتون رااز {یونان}و انواع ادویه رااز {هندوستان}وارد می کردند.

آداب بر سر سفره نشستن....

۱.سخن گفتن به هنگام غذا را گناه می شمردند

۲.شستن دست ها قبل و بعد خوردن غذا

۳.خواندن دعای نان در ابتدا و پایان غذا

ایرانیان باستان از ظروف سفالی، سنگی و فلزی استفاده می کردند .

پوشاک

بیشتر آنچه که ما از پوشاک مردم آن دوره م یدانیم مربوط به مجسمه ها و نقاشی ها یا تصاویری به جا مانده از آن دوره است که بر روی سنگ ها، ظروف یا سکه ها نقش بسته اند البتّه باستا ن شناسان نمونه هایی از وسایل و ابزار تولید پوشاک مربوط به ایران باستان را نیز کشف کرده اند شواهد و مدارک به جا مانده نشان می دهد که مردان و زنان ایرا ن باستان به پوشش بدن اهمیت می دادند و از برهنگی اجتناب می کردند ایرانیان، از نخستین کسانی بودند که شلوار را طراحی کردند و پوشیدند. شلوار و بالاپوش های آستین دار و کلاه نمدی پوشاک اصلی مردان بود. زنان نیز از شلوار، پیراهن های بلند و نوعی سربند استفاده می کردند. لباس های ایرانی مورد توجه بزرگان و درباریان روم و یونان بود و اغلب سعی می کردند از طرح لباس های ایرانی تقلید کنند.

ورزش

از دیرباز مردم ایران به ورزش های رزمی و پهلوانی چون کشتی علاقه مند بوده اند و پهلوان و پهلوانی در تاریخ کهن ما ریشه دارد فردوسی در کتاب شاهنامه از دلاوری اسطوره هایی چون رستم، سهراب ،سیاوش، گُردآفرید و ... در ایران باستان سخن گفته است.هرودوت نوشته است: ایرانیان به فرزندان خود سه چیز را می آموختند:

۱.سوارکاری، ۲. تیراندازی، ۳. راستگویی.

سوارکاری و تیراندازی و شکار از ورزش های مورد علاقه مردم آن دوره بوده و پرتاب سنگ یا فَلاخَن و نیزه و زوبین نیز رواج داشته است.بسیاری از پژوهشگران معتقدند چوگا ن بازی ورزشی است که ایرانیان باستان آن را ابداع کرد ه اند و سپس از ایران به سایر کشورها راه یافته است. در شاهنامه فردوسی به چوگان بازی اشاره شده است. در زمان هخامنشیان و ساسانیان این ورزش انجام می شده است. امروزه، چوگان بازی یکی از ورزش های

جهانی محسوب می شود. در این ورزش، اسب سواران از یک چوب دستی به نام چوگان و یک گوی استفاده می کنند .

جشن ها

در عهد باستان مردم ایران در طی سال، چندین جشن برپا می کردند و شاد زیستن را یک موهبت الهی می دانستند. واژه جشن ازیَشْت و یسَنه اوستایی گرفته شده که به معنای پرستیدن و نیایش است. بیشتر جشن های آن دوره اهمیت دینی داشته و با نیایش به درگاه خداوند همراه بوده است جشن ها همچنین ارتباط زیادی با تغییر فصل ها و شروع و پایان کار کشاورزی داشتند. جشن نوروز، جشن سده و جشن مهرگان از مهم ترین جشن های آن دوره بوده است .

جشن نوروز: نوروز یکی از بزرگ ترین و باشکوه ترین جشن های ایران باستان بوده که در آغاز فصل بهار برگزار می شده است. نوروز در نزد مردم آن زمان پیام آور نو شدن سال و رویش طبیعت و شروع فعّالیت های کشاورزی بود. زمان پیدایش نوروز به درستی معلوم نیست، اما دربرخی از کتاب های کهن مانند شاهنامه فردوسی، این جشن را به زمانِ تاج گذاری جمشید پادشاه اسطوره ای ایران نسبت می دهند. در عهد باستان، خانواده های ایرانی بر سر سفره نوروزی به درگاه آفریننده هستی دعا می کردند، به یکدیگر هدیه می دادند و شادباش می گفتند. شواهد و مدارک نشان می دهد که این جشن در زمان هخامنشیان درتخت جمشید برگزار می شد و پس از آن، سلسله های دیگرنیز نوروز را گرامی داشته اند. در هر یک از روزهای عید نوروز، طبقه ای از مردم به دیدار شاه می آمدند .

جشن نوروز در زمان ما

آغاز فصل بهار و نو شدن طبیعت یکی از نشانه های عظمت و رحمت خداوند است پس از اسلام، ایرانیان، ظاهر و شکل نوروز را نگه داشتند، اما محتوا و سنت های آن را عوض کردند. نوروز باستانی، نوروز پادشاهان و فرصتی برای آنها بود تا بزرگی خود را به رخ مردم بکشند و از آنها هدیه بگیرند. اما امروزه، نوروز ایرانی، سنتی مردمی و وسیله ای برای ارتباط قلبی میان مردم وخداوند است. مردم به مناسبت نوروز، جشن گرفته و قرآن بر سر سفره هفت سین می گذارند. آنها به دیدار بزرگ ترهای فامیل رفته و به یکدیگر هدیه می دهند در ایام نوروز، زیارتگاه های مختلفی همچون حرم امام رضا از شلوغ ترین مکان ها در ایران است و همه در هنگام تحویل سال، مشغول دعا و سخن گفتن با خدا هستند .

نوروز هدیهٔ فرهنگ ایران به جهانیان

آیا می دانید که اکنون، نوروز(اول فروردین) یک روز جهانی است و علاوه بر ایران، در برخی کشورها و نقاط دیگر جهان، این روز جشن گرفته می شود .

درس ۲۴ دانش و هنر در ایران باستان

پیشرفت های ایرانیان در دانش، هنر و معماری، جلو ه هایی ازشکوه وعظمت تمدن کهن ایران است . زبان و خط اساس گسترش این دانش بوده است .

زبان پارسی (فارسی)

از هنگام استقرار اقوام آریایی در سرزمین ایران، زبان فارسی زبان گفتاری و نوشتاری مردم این سرزمین بوده است و نویسندگان وشاعران زیادی به این زبان نوشته و سروده اند. البته زبان فارسی در دوره های مختلف تاریخی تغییرات زیادی پیدا کرده است. زبان ایرانیان در دوره هخامنشیان پارسی باستان و در عصر اشکانیان و ساسانیان پارسی میانه یا پهلوی بوده که با هم تفاوت هایی داشته اند بعدها در دوره اسلامی زبان فارسی دری رو اج یافت. زبان رسمی امروز ما نیز فارسی دری است که با دو زبان قبلی شباهت هایی دارد.

اصل ۱۵ قانون اساسی می گوید:

زبان و خطّ رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی وکتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبا ن های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است .

خط

پیش تر خواندید که قبل از مهاجرت آریایی ها، تمد نهای باستانی ایران همچون ایلام، صاحب خط بوده اند. در زمان هخامنشیان خط میخی را را از اقوام بین النهرین اقتباس کردند و تغییرات زیادی در آن به وجود آوردند. کتیبه های به جا مانده از دوره هخامنشیان در بیستون و تخت جمشید به زبان پارسی باستان و با خطّ میخی نوشته شده است. در دور ه های اشکانیان و ساسانیان، خطّ پهلوی رایج بود .

دانش

ایرانیان باستان در علوم و فنون مختلف پیشرفت های چشمگیری داشتند. ساختن بناهای عظیم و محکم، سدها، پل ها، ابزارها و وسایل مختلف زندگی که به دست ایرانیان ابداع شده، نشان می دهد آنها با علوم گوناگونی چون ریاضی، هندسه، زمین شناسی و... آشنا بوده اند .

ایرانیان باستان در علم نجوم پیشرفت کرده و با سنجش و تعیین زمان به خوبی آشنا بودند و چون برای فعّالیت های کشاورزی که درفصول خاصی از سال انجام می گرفت به تقویم نیاز داشتند، تقویم خورشیدی (شمسی)را به وجود آوردند و سال را به ۱۲ ماه ۳۰ روزه تقسیم کردند و پنج روز پایانی سال را جداگانه به حساب آوردند. این تقویم از کم نظیرترین تقویم های دنیا است

ایرانیان در پزشکی نیز پیشرفت کرده بودند و خواص درمانی گیاهان را می شناختند. در بخشی از کتاب اوستا از سه نوع پزشک جراح، پزشک معمولی و پزشک دعا که با دعای مقدّس باطن افراد را درمان می کند، نام برده شده است.در دوره ساسانیان، شاپورساسانی در شهر جندی شاپور (در خوزستان کنونی) مدرسه های پزشکی و بیمارستانی تأسیس نمود که یکی از قدیم ترین مدارس پزشکی جهان به شمار می روند. او از دانشمندان و استادان برجسته دیگر کشورهای آن روز نیز برای تدریس در این دانشگاه دعوت می کرد. در این مدرسه بزرگ علاوه بر پزشکی، نجوم، ریاضیات، موسیقی، شیمی (کیمیاگری) و... تدریس می شد .

هنر

در عصر باستان، صنعتگران و هنرمندان آثار بسیار زیبا و ظریفی به وجود آوردند. آنها در رشته های گوناگون چون سفالگری، پارچه بافی، قالی بافی، فلزکاری، چرم سازی، زرگری، کاشی کاری، سنگ بُری، حجاری، قلم زنی، منبّت کاری، موسیقی، نقاشی و مهارت داشتند .

معماری: ایرانیان با توجه به شرایط آب و هوایی و مصالحی که در منطقه آنها بود، خانه های خود را از سنگ، چوب و خشت می ساختند . با تأسیس امپراتوری های بزرگ و ساختن شهر ها به تدریج بناهای بزرگ و با شکوهی چون کاخ ها، آرامگاه ها و آتشکده ها ساخته شدند . برخی از این بناها مانند تخت جمشید از نظر معماری، وسعت و عظمت، شهرت جهانی دارند.علاوه بر تخت جمشید،هگمتانه، پاسارگاد، تخت سلیمان، طاق بستان و طاق کسری از بناهایی هستند که پیشرفت ایرانیان را در معماری نشان می دهند .

ومن ا... التوفيق

خوب نیاز